

רד"צ חופמן

ה. שירת משה

(לא, יד—לב, מ.ז).

עצם השירה של משה רבינו (לא, א—מג) מסוגרת בדברי פתיחה ודברי כיום, כדרך שמצינו גם בנאום הברית (למעלה כו, ט"י בפירושונו). הפתיחה (לא, יד—ל) מודיעה לנו בעיקר את מטרת השירה, ויש בה עוד כמה דברים שיש להם קשר עמה. הסיום (לב, מד—מז) כולל כמה דברי מוסר הקשורים בשירה.

א. דברי פתיחה לשירה

(לא, יד—ל).

השירה צוה למשה, היות ויום מיתתו התקרב, לבוא עם יהושע אל אהל מועד, ושם ימנה השירה את יהושע כממלא מקומו של משה; משה יהושע הולכים לאהל מועד (פסוק יד). שם נתגלה השירה בעמוד ענן שעמד בפתח האהל (פסוק טו). השירה מודיע למשה רבינו ע"ה, שאחרי מותו יעבוד העם אלהים אחרים ויפר את ברית ה' (פסוק טז). הוא יקבל את עונשו, רעות רבות וצרות, ויהא סבור שכבר אין אלקיו בקרב, אבל באמת לא באו עליו הצרות אלא מפני שעזבו את השירה ומפני שעבדו לעבודה זרה (הפסוקים יז—יח). על כן צוה השירה לכתוב את השירה הזאת (שבפרק לב), וללמדה את בני ישראל, כדי שבאותה התקופה, בה תתקיים נבואה זו, תהא לעדות בישראל (הפסוקים יט—כא). משה רבינו ע"ה כתב את השירה ולימדה את בני ישראל (פסוק כב). השירה מינה את יהושע לתפקידו והבטיחו שיביא את ישראל לארץ ישראל (פסוק כג). אחרי שכתב משה את כל התורה (יחד עם השירה), צוה ללוים נושאי ארון הברית, להניח את התורה בצד ארון הברית, כעדות בישראל, שהמראתם בה' כבר ידועה למשה מתוך נסיון (הפסוקים כד—כו). עוד צוה להקהיל את זקני השבטים והשוטרים, כדי לומר בפניהם את הדברים הבאים, בהתחשב עם זה שישחיתו דרכם בעתיד ותקרה אותם רעה על כך (הפסוקים כז—כט). אחרי כן אמר משה רבינו ע"ה את השירה דלהלן (פסוק ל).

הפסוקים יד-טו: ויאמר ה' אל משה הן קרבו ימיד
 למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך
 משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד. וירא ה' באהל בעמוד
 ענן ויעמוד עמוד הענן על פתח האהל.

בבמדבר כז, יח והלאה צוה השי"ת למשה, אחרי שהוריע לו שהוא קריב
 למות, שימנה את יהושע לתפקידו בנוכחות אלעזר הכהן וכל העדה. וכן עשה
 משה (שם פסוק כב הלאה). גם למעלה ג, כח צוה השי"ת את משה: „וצו את
 יהושע וחזקה ואמצהו“. עכשו רצה השי"ת בעצמו למנות את יהושע לתפקידו
 ולאמץ את לבו לכך. — קרבו ימיד למות. רש"י בבראשית מז, כט
 הביא (מבראשית רבה), שכל מי שלא הגיעו ימיו לימי אבותיו נאמרה בו
 קריבה למות. פשוטו של מקרא הוא, שכל מקום שההולך למות יש לו עדיין
 לצוות דברים נחוצים, נאמרה בו קריבה למות. אין כל מקום לראות ביטוי זה
 כאפייני למקור מסויים, כדעת המבקרים, שהרי מצאנו אותו גם אצל דוד
 (מלכים א ב, א). — והתיצבו באהל. בבמדבר יא, כד צוה השי"ת
 שהוקנים יעמדו סביב לאהל מועד; כאן נראה שיהושע עמד על ידו של משה
 רבינו באהל מועד. אמנם דון יצחק אברבנאל מפרש, שיהושע לא עמד על
 ידו של משה רבינו בשעה שאמר הקב"ה למשה את הדברים דלהלן (הפסוקים
 סז והלאה). — ואצונו, כלומר אמנה אותו לנגיד ומצה, וכן הוא
 בבמדבר כז, יט. כמו שמואל א יג, יד; כה, ל; שמואל ב ז, יא; ה, כא. אולי
 היתה הכוונה שיהושע יתמלא רוח חכמה עכשו, בשעה שהשי"ת דבר עם משה
 (לד, ט), ויקבל מקצת זיוו של משה, כדרך שאירע לשבעים הוקנים, שבשעה
 שדבר השי"ת עם משה נחה עליהם מקצת מן הרוח שעל משה (במדבר יא, יז;
 כה). על כן היה דבר השי"ת כאן תחילה אל משה ורק אחרי כן אל יהושע
 (פסוק כג).

ויעמוד... פתח האהל. וכן בבמדבר יב, ה. כתב הרמב"ן כאן:
 „הנה כבוד ה' נראה בענן, והטעם כי רצה לדבר עם משה שישמע יהושע
 ושם יצוה את יהושע עצמו; הנה למשה נאמר (שמות כה, כב): ונודעת
 לך שם דברתי אתך מעל הכפורת; אבל יהושע לא היה במעלה ההיא, ואסור
 היה ליכנס באהל כלל“. כלומר, ועל כן עמד הענן אשר בו הכבוד על פתח
 האהל. השהו גם דברי דון יצחק אברבנאל.

לדעת רש"י הרמב"ן וכל המפרשים שלנו. האהל הנזכר כאן ובבמדבר יא ויב. הוא המשכן הנזכר בשמות כה והלאה. מה שנאמר בשמות לג. ז שהאהל עמד מחוץ למחנה. לא נאמר אלא לגבי אהל מועד זמני. ולדעתו של רש"י לא התקיים אלא משירד משה רבינו מהר סיני עד שעה שהוקם המשכן באחד בניסן (שמות מ, יז).

אבל מצינו מי שחולק על זה, הוא רבי שמעון בן יוחאי. הובא בספרי זוטא לבמדבר יח. ד. וזו לשונו: „הא למדנו שהן שני אהלות, אהל העבודות ואהל הדברות (כלומר דברות הקב"ה אל משה)“. מצינו כמה מדרשים המסכימים עם דעה זאת (השוה את הציטטות אצל הרוביץ, ספרי, עמד 257). המאריך ביותר בזה, הוא מדרש אספה, שהובא ב„ילקוט שמעוני“ חלק א רמז תשלז. וזו לשונו: „ויעמד אותם סביבות האהל (במדבר יא. כד). באהל הדברות שהוא חוץ מן המחנה. שני אהלים עשו, אהל העבודה ואהל הדברות, וכמדת הפנימי כך היה החיצון, והלויים היו משמשין זה וזה בעגלות, שנאמר ושמרו את משמרתך ואת משמרת אהל מועד לכל עבודת הקדש“). שני אהלים עשו, וכן ארכו שלשים אמה על רוחב עשר כפנימי. שכן אתה מוצא ויאסוף שבעים איש מזקני העם ויעמד אותם סביבות האהל. העמידם שלשים בצפון ושלשים בדרום ועשרה במזרח ומשה כנגדן במערב (ואחד) [וכל אחד] היה עומד בתוך אמה“. עד כאן לשון המדרש. אמנם אין לפרש בכוונת המדרש שלא דבר הש"ת עב משה אלא באהל החיצון לכה, שהרי מקרא מלא דבר הכתוב בשמות כה, כב ועוד פסוקים, המורים על ההיפך. ודאי אין כוונתו אלא לומר, שהאהל ההוא היה מיוחד לדברות לכה. בעוד שהאהל הפנימי היה מיוחד בעיקרו כאהל העבודות, אבל עם כל זאת דבר שם הש"ת עם משה, ולא היה רשאי להכנס לשם אלא משה (כמו שכתב הרמב"ן). לפי זה יש לנו לומר, שבפרשה שלנו מדובר באהל הדברות. אין כאן המקום להרחיב את הדיבור על המחלוקת הזאת בנוגע לשני אהלי המועד הנזכרים בתורה, ולא רצינו אלא להצביע כאן על השיטה הזאת של המדרשים, שלא הובאה בדברי המפרשים.

* אין פסוק כזה. ואולי יש כאן טעות סופר. הכינה לבמדבר ג. ז. או איל-

לבמדבר יח. ד. כמו שהיא בספרי זוטא.

הפסוקים טז—יח: ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבנו ועזבנו והסר את בריתי אשר כרתו אתנו, וחרה אפי בו כיום ההוא ועזבתם והסתרתי פני מהם והיה לאכול וזמצאוהו רעות רבות וצרות ואמר כיום ההוא הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה. ואנכי הסתר אסתיר פני כיום ההוא על כל הרעה אשר עשה כי פנה אל אלהים אחרים.

ויאמר וגו'. לפני מינויו של יהושע מדבר השי"ת בנוכחותו של יהושע את הדברים האלה אל משה, מפני שמכללם משמע שהחוב מוטל על המנהיג העתיד למנוע בכל עוז את עזיבת ה' ולהשתדל בכל כחו לקיים את העם בנאמנותו כלפי השי"ת ותורתו, כמו שעלה הדבר באמת בידי יהושע כל ימי חייו ועוד לימי הזקנים שלאחריו (יהושע כד, לא; שופטים ב, ז). — שוכב עם אבותיך. שם נדרף עם "מת" בין אם המת נקבר אצל אבותיו ובין לא (השוה רש"י לבראשית מז, ל). — וקם וגו'. לשון התעוררות לקראת הדבר. ביומא נב אמרו חכמינו ז"ל, שזה אחד מחמשת המקראות שאין להם הכרע, כלומר שאין הכרעה בדבר אם יש לצרף את התיבה למשפט הקודם או למשפט שלאחריו. בסנהדרין צ, ב אמרו, שמכאן לתחיית המתים מן התורה, כיון שמצרפים תיבת וקם לרישא דקרא, היינו "הנך שוכב עם אבותיך וקם", כלומר ותקום. השה את פירושו של רש"ר הירש לפסוק לא, המסביר איך כלול בגילוי עתידם של ישראל המתחיל בפסוק טז רמז לתחיית המתים, בנוגע לחמשת המקראות שאין להם הכרע יש גירסאות שונות בירושלמי ובמדרשים שונים, השה דבריו של רבי ידידיה שלמה מנוראי ב"מנחת שי" כאן. — וזנה וגו'. חוסר הנאמנות של ישראל לשי"ת מושווה לרוב עם זנות. השה הושע ג, א ועוד. — אלהי נכר הארץ. לרמב"ן אותם אלהים אחרים מכונים נכרים בארץ ישראל, כי השגחת השי"ת נתונה לארץ זו במיוחד (יא, יב), ועל כן הוא נקרא "אלקי הארץ" (מלכים ב יז, כו) ו"אלקי ירושלים" (דברי הימים ב לב, יט). גם הארץ נקראת "ארץ ה'" (הושע ט, ג) מטעם זה. השה את ההסברה הארוכה על כך בפירוש הרמב"ן לויקרא יח, כה. — אשר הוא בא שמה. עיקר כניסתן של

ישראל לארץ היא על מנת לגרש את האומות העובדות עבודה זרה (ויקרא כ, כב והלאה). — בקרבו. לדברי הראב"ע והרמב"ן תיבה זאת מתייחסת אל הארץ, כי מצינו לפעמים ש„ארץ“ משמש בלשון זכר, כגון בראשית יג, ו, ישעיה ט, ית. — ועזבני. כת, כ. — והפר את בריתי. פסוק כ; ויקרא כה, טו.

ביום ההוא. כלומר באותו זמן. — ועזבתים. מדה כנגד מדה, כשם שהם עזבו את ה', כך השנית יעזוב אותם ח"ו. — והסתרתי פני. כלומר אסלק את השגחתי המיוחדת. הרי זה ההיפך מ„וסנתי אליכם“ (ויקרא כו, ט), השהה את פירושי שם. — והיה לאכול. כלומר הם יכלו אותה. השהה את פירושי למעלה ז, טו. — רעות רבות וצרות. רגילים לפרש „צרות“ כשם דבר, דברים רעים וצער. אבל יותר נראים דברי רבי יעקב צבי מקלנבורג, המפרש „צרות“ כתואר „לרעות“. כלומר רעות שהן רבות בכמותן וגם מצירות מאד באיכותן. השהה למעלה כת, נט: „מכות גדולות ונאמנות“; וכן פירשו בתלמוד חגיגה ה, א. — הלא על כי וגר. העם יטען כלפי מעלה שלא קיים השנית הבטחתו ח"ו (ז, כא). כן פירשו שד"ל ורש"ר הירש. אבל לאמיתו של דבר לא פנה השנית מישראל אלא מפני שישראל פנו ממנו. ה„רעות“ באו עליהם בשביל ה„רעה“ שהם עשו. השנית הסתיר פניו ואינו מקיים הבטחת „וסנתי אליכם“, כיון שישראל גם הם „פנה אל אלהים אחרים“.

הַסְּפִיקִים יִס—כא: וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמִּדָּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּמִיָּהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבוֹתַי וְזֶבֶת חֶלֶב וְדִבְשׁ וְאָכַל וְשִׁבַּע וְדָשָׁן וּפְנָה אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעִבְדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהִפֵּר אֶת בְּרִיתִי, וְהָיָה כִּי תִמְצָאן אוֹתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעַנְתָּה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָי לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹן כִּי יִדְעַתִּי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה הַיּוֹם בְּמֶרֶם אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי.

כתבו לכם. הראב"ע מפרש שמצהה זאת מוטלת על כל אחד מישראל, כל מבין לכתוב. אבל הרמב"ן רוצה לומר ש„על דרך הפשט למשה ויהושע

שניהם יצוה שיכתובה, כי השי"ת רצה לעשות יהושע נביאו בחיי משה. אם כן משה היה עיקר בדבר זה, על כן אמר הכתוב „ויכתוב משה“ (פסוק כב). — את ה ש י ר ה הזאת רבותינו למדו מכאן בתלמוד סנהדרין כא. ב, שמצוה על כל אחד מישראל לכתוב לו ספר תורה, וכן פסקו כל הפוסקים. וזו לשון הרמב"ם (הלכות ספר תורה פרק ה, הלכה א): „מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר: ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, ואף על פי שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משל“ אמנם כיון שלמעלה פסוק ס כבר נאמר שמשה רבינו כתב את התורה, משמע גם שכאן צוה השי"ת להוסיף אל התורה הכתובה כבר עוד את השירה הזאת, וכן מה שנאמר להלן בפסוק כב, גם כן פירושו שמשה הוסיף את השירה אל התורה, אלא מפני שנאמר כאן „כתבו“ בלשון רבים, דרשו רבותינו חכמי התלמוד, שמצות הכתיבה לא נאמרה למשה רבינו לבדו, אלא לכל ישראל, כי יהושע בתור ממלא מקומו של משה הוא גם נציג העם, אבל אין לומר שלא נתחייבו ישראל לכתוב אלא את השירה לבד, תפקיד השירה הוא להיות לעד בבני ישראל, ולהלן בפסוק כו מוכח שכל התורה כולה היא עד, יחד עם השירה, ואם כן צריך לומר שהתורה והשירה הם דבר אחד, ואין לכתוב אחד בלי השני. — ש י מ ה ב פ י ה ם. כלומר תהא שגורה בפיהם בעל פה.

כי אביאנו. כאן מפרש הכתוב מתי הוא הזמן שהשירה תהא עד בבני ישראל ומה היא העדות שתעיד. הכתוב מתאר בקצרה את המצב שיביא את ישראל לידי עזיבת ה' הארץ הטובה שהיא זבת חלב ודבש, שמתוך כך על נקלה נמשך האדם אחרי תאוותיו, „ואכל ושבע דשן“. הרי אלה הם הדברים שהשירה מפרטת אותם יותר באורך (השוה לב, יב—טו). — ופנה אל ... את בריתי, השוה דברי השירה לב, טו—יח. כמו שבויקרא כו, יד והלאה מתאר הכתוב את עזיבת ה' ותורתו בהדרגות, כך גם כאן, תחילה פונים הם אל אלהים אחרים, ועדיין אינם עוזבים לגמרי את ה' ואת תורתו; אחרי כן „ונאצוני“, הם עוזבים את מצוות התורה, ויש בזה ניאוך כלפי מעלה; לבסוף הם עוזבים את השי"ת לגמרי (השוה את פירושונו לויקרא כו, טו).

והיה כי ... צרות. כמו למעלה פסוק יז. — וענתה ... לעד.

כאן לא נאמר „לעדה“, כרגיל אצל שם דבר ממין נקיבה (בראשית לא. נב). כי השירה מעידה על המאורעות העתידיים בדברים ברורים נחשבת כעדות גמורה, והרי זו לשון עדות (השזה את פירושונו למעלה יט, טז—כא). — כי לא תשכח מפי זרעו. הרי זה מאמר מוסגר, ומה שנאמר בסוף „כי ידעתי“, היא העדות שהשירה מעידה עליו, כלומר השירה מעידה שהשׁיׁת ידע את יצרם מהיום, לפני שהביאם לארץ. — יצרו. כמו „יצר לבר“, דהיינו מה שלבו יוצר. יפה אמר רשׁׁר הירש: „היעוד „כי לא תשכח מפי זרעו“ מבטיח שלעולם לא יגיע ישראל לאבדון תפקידו לגמרי, לשכחה מוחלטת של שליחותו, אלא ישארו עד אחרית הימים עם התורה וישאר בתוכו תמיד עקרון רוחני שמור עׁי השׁיׁת, שמתוכו תופעל תדיר החיאתו הרוחנית“. מכאן אנו מבינים מפני מה הקפידה התורה כל כך שהשירה תעיד שהשׁיׁת ידע מתחילה שישראל יעזבו את התורה, אף לפני שהביאם אל הארץ. כיון שאף על פי כן נתן לישראל את הארץ שנשבע לאבותיהם, הרי יוכלו לראות בזה הבטחה, שבסופו של דבר ישובו לעלות מנפילתם ותתקיים גם ההבטחה לעתיד שנאמרה בסוף השירה (לא, לו—מג). השזה גם ישעיה מה, ד הלאה.

108 ק כב: ויכתוב משה את השירה הזאת ביום ההוא

וילמדה את בני ישראל.

כבר כתבו כמה מן המפרשים, שדבר זה לא עשה משה אלא יותר מאוחר, אחר שצוה השׁיׁת את יהושע בפסוק כג. אלא שהסמין הכתוב כתיבת הכורה על ידי משה לצווי השׁיׁת לכתוב את התורה. ויש לנו לתת עוד טעם מפני מה לא איחר הכתוב את הפסוק הזה עד לפני פסוק כד, המדבר על כתיבת כל התורה על ידי משה. כוונת הכתוב לחלק בין כתיבת התורה לכתיבת השירה. לפני שנכתבה התורה לימד משה רבינו אותה לישראל בעל פה. בכמה מקומות הזכיר משה רבינו את לימוד התורה, השזה למשל ד, א; ה; ה, א; ו, א. אחרי הלימוד באה הכתיבה (לא, ט). לא כן השירה, שתחילה כתבה משה ואחרי כן לימדה את בני ישראל, שכן צוהו השׁיׁת (פסוק יט). התורה מיועדת לשמירה קפדנית ולביצוע מעשי מדי. בכך העיקר הוא הלימוד וההוראה שבעל פה. אלא שצוה השׁיׁת גם לכותבה, כדי שלא תשתכח

מהדורות הבאים, בעוד שבשביל הדור הנוכחי וגם בשביל הדור הסמוך היה די בלימוד בעל פה. לא כן השירה. עיקר תפקידה היה לעתיד, להיות לעד בשם ה', כאשר יארעו המאורעות הרעים. על כן היתה כתיבתה עיקר. אלא שצוה השירה גם ללמודה בעל פה, כדי להתרות בעם ולמנוע את הרע שבעתיד עד כמה שאפשר.

פסוק כג: ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך.

ויצו. הראב"ע מפרש, שבפסוק זה משה הוא נושא המשפט, כמו בפסוק הקודם, אלא שהוא מדבר בשם ה' בלשון שהשירה דבר, כמו למעלה יא, יד: הלאה, אבל מוטב לפרש כדברי הרמב"ן, שנושא המשפט הוא ה', כי פסוק כג הוא המשך לפסוק כא, ופסוק כב אינו אלא מאמר מוסגר (*). — כי אתה תביא. השהו את פירושונו למעלה לפסוק ז. — אשר נשבעתי להם. לשון קצרה, במקום „אשר נשבעתי לאבותם לתת להם“ שנאמר למעלה בפסוק ז. — ואנכי אהיה עמך. אותה הבטחה הבטיח השירה למשה רבינו ע"ה בתחילת שליחותו (שמות ג, יב).

פסוקים: כד—כז: ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם, ויצו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' לאמר, לקוח את ספר התורה הזו ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' אלקיכם והיה שם בכך לעד. כי אנכי ידעתי את מרידך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים הייתם עם ה' ואף כי אחרי מותי.

כאן מדובר בסיום כל התורה כולה יחד עם השירה, ולדברי הראב"ע וספירנו אף עם פרשת וזאת הברכה. הרמב"ן מפרש, שמתחילה כתב משה את

(*) אחד העתיק: הרב המחבר בתרגומו הגרמני כאן מתרגם „ויצו“ לשון מינוי

וכמו שהסביר למעלה בפסוק יד.

התורה כמו שנאמר בפסוק ט, ומסר אותה לכהנים, בלי צווי מיוחד היכן להניחה. אחרי כן צוה השי"ת את משה לכתוב את השירה, וללמדה את בני ישראל, והוא קיים אותה מצוה מיד. הוא הוסיף גם את השירה לתורה. אחרי שלימד אותה ליחידים מכל שבט ושבט. הוא צוה לכהנים לשים את התורה, שנוספה בה כעת גם השירה, בצד ארון הברית, כדי שתהא שם לעד. עזר אמר משה לכהנים, שיקהילו אליו את כל זקני השבטים ואת השוטרים ועמהם את כל העם (פסוק ל). כדי שיעיד בהם את השמים ואת הארץ. הכהנים עשו כן ומשה אמר את השירה לפני קהל גדול. אחרי כן צוה השי"ת את משה לעלות אל הר העברים. אחרי כן בירך משה את העם (פרק לג), כתב את הברכה ההיא בסוף התורה, שנתן לכהנים, ורק אחרי כן קיימו הכהנים את המצוה להניח את התורה בצד ארון הברית. הרמב"ן אינו מזכיר שמשה כתב גם "ויעל משה". כפי הנראה הוא מסכים בזה עם הראב"ע (השה להלן בפירושו ל' ד, א').

את הלויים. לדעת הראב"ע הרמב"ן מתכוון הכתוב כאן לאותם הלויים שנוכרו למעלה (בפסוק ט), דהיינו הכהנים, שהרי הלויים לא היו רשאים לנגוע בארון (במדבר ז, טו). השה את פירושו למעלה כן, ט"י. — לקות. מקור במקום צווי, כמו למעלה טו ב. — מצד ארון וגר. כבבא בתרא יד, א נחלקו רבותינו היכן הונחה התורה. לדברי רבי מאיר היתה מונחת בתוך הארון; לדברי רבי יהודה מבחוץ על דף בולט. לדברי תרגום יונתן הגיחו את התורה בקופסה מן הצד. גם בשמואל א ה ח; יא; טו נזכר ארגו שמצד ארון הברית. — והיה שם בכ לעד. יש לעיין אם הכוונה לאותה עדות של השירה (כנזכר בפסוק כא), או שמא הכוונה שהתורה תהא עדות נוספת נגד ישראל אם יעזבו את מצוותיה ויביאו לידי חרוץ אף ה'. במלכים ב כב, יג; טו, משמע יותר כסברא השניה.

אנכי ידעתי. משה רבינו מדבר כאן מתוך הנסיון. השה למעלה ט, והלאה. — ואף כי אחרי מותי השה שמואל א כג, ג; יחזקאל טו, ה; משלי יא, לא. השה את העשרה קל וחומר שבמקרא המגויים בבראשית רבה פרשה צב, סימן ז.

הפסוקים כח—ל: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושוטריכם ואדברוהם באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ. כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה כאחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו כמעשה ידיכם. וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה האת עד תומם.

זקני שבטיכם ושוטריכם. השה כט. ט. — ואעידה ... הארץ. השה את פירושו למעלה ד, כו. — אחרי מותי. הוא קביעת הזמן של ההשחתה שנאמרה ב„השחת תשחיתון“, והקדימה הכתוב, והעבירה ממשפט הנושא למשפט הראשי, כדרך שמצינו למעלה יג, יג. עיין שם בפירושו. — תשחיתון. כלומר עשיית צורות עבודה זרה, כמו ד, סג. — וסרתם מן הדרך. כמו שנאמר בעשיית העגל (ט, יב). — וקראת גק 74. — באחרית הימים. (ד, ל). בתקומה מאוחרת, כאשר יגמה דינכם. — כי תעשו ... להכעיסו. כמו למעלה ד, כה. — במעשה ידיכם. הם צורות עבודה זרה, ד, כה.

את דברי השירה. וכן נקראת השירה למעלה בפסוק כח: „הדברים האלה“, לעומת הפסוקים יט וכב, ששם נקראת „השירה הזאת“. בפסוקים יט וכב מדבר הכתוב על השירה הכתובה, על כן מספיק הביטוי „שירה“, אבל בשעת דיבור השירה משמשת הלשון „דברי השיר“ או „הדברים“; וכן להלן לב, מד—מו. וכן מצינו בשמואל ב (כב, א): „וידבר דוד ... את דברי השירה“.

דעת

אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il